

ОЦІНКА МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ТА ГАЛУЗЕВИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ ЗАХИСТУ КАПІТАЛУ БАНКІВ

Досліджена проблема перевищення кредитизації економіки над її монетизацією та вплив галузевих ризиків на банківський капітал.

The problem of overleap economy creditization to its monetization and influence of branch risks for the bank capital are reviled.

У міру ринкової трансформації економіки України все більшого значення набувають якісні аспекти кредиту в забезпеченні стабільності грошей і банківської системи та в посиленні їх впливу на економічне зростання. Ця тенденція вимагає від науковців і практиків більше уваги приділяти саме якісним аспектам організації та управління банківською діяльністю, зокрема вдосконаленню ризик-менеджменту з врахуванням макроекономічних та галузевих ризиків.

До останнього часу у вітчизняній літературі перевалював кількісний підхід до аналізу кредитних відносин, коли в центр уваги ставилися лише кількісні межі кредиту, що визначалися як відношення обсягу банківських кредитів до обсягу ВВП (рівень кредитизації). При такому підході неминуче слідували надто прямолінійні висновки для практики. Якщо рівень кредитизації економіки високий чи швидко зростає, то це загрожує появою в обороті зайвих грошей та посиленням інфляції. І навпаки, якщо економіка слабо кредитизована, то це погіршує товарно-грошові відносини, зокрема провокує платіжну кризу, кризу збуту, дефляційні процеси тощо.

Не дивлячись на очевидну справедливість таких висновків в умовах вкрай низької кредитизації економіки, що мала місце в 90-ті роки, вони мали й певні недоліки, оскільки орієнтували банківську практику переважно на нарощування кредитних вкладень в економіку відповідно до потреб її ремонетизації та відновлення оборотного капіталу, втраченого внаслідок гіперінфляції.

В сучасних умовах розвиток грошово-кредитних відносин досяг такого рівня, за якого подальше випереджаюче зростання кредитизації економіки стає надто ризикованим як для стабільності гривні, так і для банківської системи. На кінець 2007р. обсяг кредитних вкладень комерційних банків зрівнявся з обсягом грошової маси (M2), рівень кредитизації ВВП зрівнявся з рівнем його монетизації, а на окремі дати навіть перевищував його. Кредитизація економіки продовжує зростати швидше, ніж її монетизація. За цих обставин на перше місце в науковому аналізі кредитних відносин висувуються їх якісні аспекти, адекватно чому в банківській практиці на ключові позиції виходять задачі створення ефективного ризик-менеджменту, а в монетарній практиці – підвищення ефективності грошово-кредитної політики.

Із всього розмаїття якісних характеристик грошово-кредитних відносин зупинимось на наступних:

✓ стан та динаміка співвідношення між грошовою масою в обороті та обсягом банківського кредитування;

✓ стан та динаміка частки проблемних кредитів у загальному обсязі банківських кредитів в економіку;

✓ адекватність розподілу кредитних вкладень банків потребам галузевого та регіонального розвитку економіки.

Спільним для всіх названих характеристик грошово-кредитних відносин є те, що будь-які зміни в їх динаміці здатні вплинути на ризиковість кредитної діяльності банків, а через неї на стабільність і надійність банків та на умови їх подальшої капіталізації.

Чинник співвідношення між масою грошей в обороті та обсягом кредитів, наданих банками в економіку, характерний тим, що через нього реалізується вплив центрального банку на ризиковість банківської діяльності. Цей вплив здійснюється через грошово-кредитну політику та регулятивно-наглядову діяльність центробанку. Наприклад, посилення рестрикційності грошово-кредитної політики НБУ може збільшити кредитні ризики банків у зв'язку з погіршенням платоспроможності їх позичальників, а також процентні та курсові ризики в зв'язку зі зменшенням пропозиції грошей та подорожчанням гривні. І навпаки, стрімке посилення експансійної політики НБУ може спровокувати раптове зниження процентної ставки по депозитах і кредитах банків зі зменшенням притоку вкладів та збільшенням попиту на банківські позички. В таких умовах зростають ризики ліквідності банків, ризики інфляції, кон'юктурні, курсові та ін.

Всі вказані ризики, незалежно від того, якими змінами в грошово-кредитній політиці вони спровоковані, є зовнішніми по відношенню до банків і не піддаються управлінському впливу з їх боку. Тому банки виявляються безсилими своїми засобами менеджменту мінімізувати такі ризики. Єдиним способом пом'якшити їх наслідки у банків залишається нарощування власного капіталу як гарантійного фонду для страхування інтересів вкладників і кредиторів. Більш дієвими можуть бути заходи монетарної політики НБУ, спрямовані на регулювання пропозиції грошей та обмеження використання інвалюти у внутрішньому обороті.

Про реальність загрози банківських ризиків, що спричинюються змінами в грошово-кредитній політиці центробанку, можна судити по динаміці співвідношення між грошовою масою і банківськими кредитами в економіку. В умовах України цей показник змінювався надзвичайно динамічно і досягав позицій, які складно пояснити, керуючись умовами стабільної ринкової економіки (табл. 1).

Таблиця 1. Обсяги грошової маси (M3) і банківського кредиту, (млрд. грн., на кінець періоду)

Показники	1996	1998	2000	2003	2005	2007		
						I кв.	II кв.	III кв.
1. Грошова маса (M3)	9,4	15,7	32,3	95,0	194,1	272,5	303,0	348,2
2. Заборгованість по банківських кредитах в економіку	5,5	8,9	19,6	67,8	143,4	273,1	315,9	367,2
3. Відношення (2:1; %)	58,5	56,7	60,7	71,4	73,9	100,2	104,2	105,5

Джерело: [4, с.83, 84, 106]

Наведені дані свідчать, що за 10 років грошова маса зросла більше ніж в 30 разів, а обсяг кредитних вкладень банків в економіку – більше ніж в 51 раз, внаслідок чого обсяг вимог банків за кредитами в середині 2007р. помітно перевищив обсяг всієї грошової маси в обороті. Це значить, що наявного запасу грошей у всіх економічних суб'єктів явно недостатньо для того, щоб в короткий строк погасити всі кредитні зобов'язання перед банками країни, якщо в цьому виникне потреба. Звідси можна зробити висновок, що ліквідність економіки досягла тієї межі, за якою банківська система втрачає можливість нарощувати її кредитування випереджаючими темпами, як це було в попередній період (2000-2007 рр.), без серйозної загрози системної банківської кризи. Уникнути цієї загрози можливо посиленням вимог щодо капіталізації банків, продовженням експансійної грошово-кредитної політики та нарощуванням рівня монетизації ВВП, створенням економічних умов для зменшення ризиків банківської діяльності.

Як свідчить світовий досвід, навіть у країнах з високим рівнем розвитку банківського кредитування економіки, коли обсяги заборгованості по кредитах банків перевищують обсяги ВВП, співвідношення між грошовою масою і кредитною заборгованістю банків утримується на користь першої, тобто грошова маса перевищує кредитну заборгованість¹ [5, с. 89]. Це дає підстави для висновку, що у взаємозв'язку між грошовою масою і кредитною заборгованістю банків провідною ланкою виступає грошова маса. Її зростання відносно ВВП створює сприятливі умови для розвитку банківського кредитування, а абсолютний обсяг грошової маси (за широким агрегатом) виступає оптимальною межею зростання кредитних вкладень банків в економіку.

Порушення цієї закономірності в Україні, що намітилося на межі 2006-2007 рр., можна пояснити кількома причинами.

По-перше, в ці роки НБУ ужорсточив грошово-кредитну політику з метою стримування інфляції, внаслідок чого уповільнилися темпи зростання грошової маси.

По-друге, намітилося випереджаюче зростання банківських кредитів в іноземній валюті порівняно з кредитами в національній валюті. А оскільки певна частка валютних кредитів надається в готівці, яка виходить з внутрібанківського обороту і не враховується в монетарних агрегатах, це змінює співвідношення грошової маси і кредитної заборгованості на користь останньої. Більше того, частка валютних кредитів, що надаються у безготівковій формі і надходять на рахунки позичальників, може безпосередньо витрачатись останніми для платежів за своїми зовнішніми зобов'язаннями і не впливати на грошові агрегати, хоч в кредитній заборгованості вона врахована.

По-третє, посилюється випереджаюче зростання довгострокових банківських кредитів порівняно з короткостроковими, що спричинило прискорення обороту грошей у формуванні кредитної заборгованості, внаслідок чого поглибилась диспропорція в їх динаміці.

Оскільки в 2006-2007 рр. намітилось зростання інфляції порівняно з попередніми роками і на найближчі роки зберігається перспектива посилення чинників, що його спровокували, а це переважно прискорення підвищення цін на імпорتنі енергоносії та збільшення соціальних виплат з бюджету, НБУ не наважився на подальшу лібералізацію грошово-кредитної політики і навіть дещо ужорсточив її. Це проявилось в уповільненні

зростання грошової бази, що дещо загальмувало ремонетизацію ВВП і нарощування макроекономічної межі банківського кредитування економіки. В цій ситуації в НБУ залишився лише один засіб ослабити зазначену диспропорцію – посилити вимоги щодо капіталізації комерційних банків з метою уповільнення темпів зростання банківського кредитування. Це й було зроблено постановою Правління НБУ № 458 від 17.12.2007 р. "Про внесення змін до інструкції про порядок регулювання діяльності банків України".

Проте цей захід навряд чи докорінно виправить ситуацію в грошово-кредитному обороті. Адже він зачіпить переважно великі банки, обмеживши їх кредитну діяльність і поставивши їх у складне фінансове становище. Проте середні та малі банки в цих умовах зможуть навіть збільшити кредитування, в т.ч. валютне, підтримуючи відтік грошових коштів за кордон і випереджаючи зростання кредитної заборгованості порівняно з грошовою масою. В цьому їм будуть активно "допомагати" і великі банки з іноземним капіталом, які мало чутливі до регулятивних капітальних заходів з боку НБУ і, разом з тим, ще більш зацікавлені у валютному кредитуванні продажу імпорتنих товарів і послуг на внутрішньому ринку України, оскільки це дає високі прибутки не тільки їм самим, а й фірмам-виробникам цих товарів і послуг тих країн, капітал з яких влився в наш банківський сектор. Щоб зупинити подальше поглиблення цієї диспропорції, НБУ необхідно реально зменшити, а то й взагалі заборонити валютне кредитування економіки банками.

Частка проблемних кредитів у загальному обсязі банківських кредитів в економіку теж є важливим якісним індикатором грошово-кредитних відносин. Її зростання одночасно погіршує стабільність грошей та негативно впливає на банківську діяльність. Погіршення стабільності грошей спричинюється тим, що відповідно зростанню частки проблемних кредитів зменшуються можливості банків формувати свої вільні резерви і збільшується їх попит на централізовані ресурси, який задовольняється через зростання рефінансування НБУ і призводить до збільшення його грошової бази. Наслідком цих процесів стає послаблення керованості пропозиції грошей та посилення монетарного тиску на цінову динаміку.

Вплив цього чинника на банківську діяльність проявляється перш за все в посиленні ризиковості кредитування економіки, адекватно якому знижується прибутковість та ліквідність банків. У зв'язку з цим погіршуються передумови для підтримання на належному рівні їх капіталізації, оскільки потреби в нарощуванні власного капіталу банків зростають швидше ніж їх прибутки, які слугують основним джерелом цього нарощування.

До останнього часу динаміка частки проблемних кредитів (прострочених і сумнівних) в Україні в цілому була спадною, що позитивно впливало на становище банків. Тільки за 2006 рік цей показник знизився з 2,4 % до 1,9 % або на 21 %. Проте в 2007 р. спадна динаміка змінилась на зростаючу: за 10 місяців частка проблемних кредитів банків у загальному їх обсязі зросла з 1,9 % до 1,95 %. На перший погляд таке збільшення може видатися незначним і навіть випадковим. Проте є достатні підстави вважати його досить симптоматичним проявом істотного погіршення якості кредитного портфелю банків і пов'язаного з цим збільшення кредитних ризиків і загрози банківської кризи.

Вказане зростання частки проблемних кредитів повністю приходиться на кредити, надані фізичним особам. В той час як частка проблемних кредитів юридичним особам в 2007 р. продовжувала знижуватись (з 2,3 % на 1.01.2007 р. до 2,0 % на 1.11.2007 р.), частка

¹ В окремих країнах, наприклад у США, допускається перевищення кредитної заборгованості над грошовою масою, що пояснюється великими обсягами кредитних вкладень іноземних філій вітчизняних банків в інших країнах.

таких кредитів фізичним особам за цей період зростає з 1,1 % до 1,7 %, тобто на 54,5 %¹. Таке зростання уже не можна розглядати як випадкове коливання. Воно є закономірним результатом надмірної лібералізації кредитної політики банків в останні роки, особливо починаючи з 2002 р., коли все більше банків почали видавати кредити населенню не тільки без належного дотримання суто формальних вимог до їх оформлення, а й без перевірки дотримання базових принципів кредитування. Наслідком такої політики стало лавиноподібне зростання загальної заборгованості населення перед банками – у 100 разів за неповних 6 років, і цілком логічним в цих умовах стало ще більш швидке зростання проблемних кредитів. При чому в перспективі таке випередження ще посилиться і частка проблемних кредитів населенню досягне загрозливих для стабільності банків розмірів.

Все викладене свідчить, що чинник проблемних кредитів набув в останній час в Україні цілком реальних макроекономічних обрисів і відчутного впливу на формування банківських ризиків і потребує особливих заходів протидії з боку регуляторних органів банківської діяльності. Певне значення для вирішення цієї задачі матиме названа вище Постанова НБУ від 17 грудня 2007р. Але, на наш погляд, передбачені нею заходи не зможуть кардинально змінити ситуацію, оскільки вони спрямовані на обмеження майбутнього кредитування. А в багатьох банків уже сформувався тягар проблемних кредитів і щоб не допустити переростання його у системну кризу, потрібно заздалегідь відповідним чином підготувати ринок міжбанківських кредитів і систему рефінансування НБУ.

Чинник адекватності розподілу кредитних вкладень банків потребам галузевого та регіонального розвитку також відчутно впливає як на розвиток економіки, так і на розвиток банківської системи, в т.ч. на її капіталізацію. Вплив цього чинника на розвиток економіки реалізується через оптимізацію розміщення банком по регіо-

нах країни, а на розвиток банківської системи – через мінімізацію галузевих та регіональних ризиків.

При проведенні активних операцій банки повинні здійснювати аналіз не тільки самого суб'єкту операції, а й середовища, в якому він здійснює свою діяльність. Під середовищем його діяльності слід розуміти ринок збуту продукції, ринок постачальників сировини, матеріалів, робочої сили, ситуацію в регіонах, в яких він здійснює свою діяльність, в т.ч. політичну, економічну, соціальну, і стан галузі або виду економічної діяльності, до яких він відноситься.

Порівняння показників діяльності і перспектив розвитку конкретного позичальника та галузі, до якої він відноситься, дає можливість більш точно оцінити ступінь ризику даного кредитного проекту, що впливає на прийняття рішення щодо видачі кредиту та створення резервів. Якщо позичальник має кращі показники, ніж у середньому за видом економічної діяльності та регіоном, в якому він має ринок збуту, то галузевий ризик відносно нього є помірним, якщо гірші – то більш високим. Такий порівняльний аналіз дає можливість оцінити загальний рівень ризиків операцій банків з підприємствами однієї галузі економіки відносно іншої галузі і їх вплив на очікуваний прибуток та на зростання капіталу банку.

Першим етапом такого дослідження є визначення рейтингу та рівня ризику самої галузі, що можливо зробити шляхом порівняння окремих галузей на основі певної групи показників. Ними можуть бути: співвідношення дебіторської до кредиторської заборгованості (показник 1), питома вага простроченої дебіторської заборгованості в загальному обсязі (показник 2), питома вага довгострокових кредитів в сумі всіх кредитів (показник 3) та інші показники, які публікуються в пресі.

Якщо розрахувати співвідношення показників по галузі до середнього значення по країні в цілому, то можливо отримати матрицю необхідних коефіцієнтів. Фрагмент такої матриці, де вказані фактичні значення показників за галузями і інтегральні коефіцієнти, має наступний вигляд:

Таблиця 2. Розрахунок інтегральних коефіцієнтів галузевих рейтингів

№	Галузь	Показник 1		Показник 2		Показник 3		Інтегральний коефіцієнт (середній коефіцієнт)
		Відсоток	Коефіцієнт	Відсоток	Коефіцієнт	Відсоток	Коефіцієнт	
	Всього	81,5	1,00	16,6	1,00	63,5	1,00	1,00
1.	Будівництво	68,5	0,84	6,3	2,63	62,9	0,99	1,49
2.	Торгівля	79,5	0,98	3,1	5,35	53,4	0,84	2,39
3.	Транспорт і зв'язок	69,0	0,85	11,1	1,50	52,5	0,83	1,06

Розраховано за даними Бюлетеня НБУ, 2006р. № 12 та Статистичного бюлетеня № 12, 2006р.

При визначенні коефіцієнта для показника 2 розраховувалось співвідношення середнього значення (всього) до фактичного по галузі, так як даний показник, на відміну від двох інших, діє за принципом "чим менше, тим краще". Завдяки більш кращому його значенню в торгівлі, вона отримала найбільш високий інтегральний рейтинг. За двома іншими показниками всі три галузі є приблизно рівними між собою.

Більш високі значення інтегральних коефіцієнтів всіх цих галузей ніж по економіці в цілому, де значення коефіцієнта дорівнює 1, означає, що вони мають кращі рейтинги і відповідно нижчі ризики, ніж інші галузі разом взяті, хоч окремі з останніх можуть мати і вищі рейтинги. Тому, якщо взяти за одиницю середній рівень ризику, то по будівництву його можна визначити як $1:1,49 = 0,67$ або 67 % від середнього; по торгівлі $1:2,39 = 0,42$ або 42 %; по транспорту $1:1,06 = 0,94$, тобто 94 % середнього, прийнятого за 100 %.

Якщо скласти інтегральні коефіцієнти ($1,49 + 2,39 + 1,06$), то отримаємо сумарний коефіцієнт ризику (4,94) за трьома галузями, який дає можливість розрахувати один з варіантів оптимальної структури кредитного портфелю банку: будівництво – 30,2 відсотка ($1,49:4,94$), торгівля – 48,4 відсотка ($2,39:4,94$), транспорт і зв'язок – 21,4 відсотка ($1,06:4,94$) якщо б банк кредитував тільки ці три галузі.

Банк може скласти аналогічну таблицю за своїми позичальниками і порівняти її результати з загальноукраїнськими. Якщо коефіцієнт ризику за групою, або окремим позичальником, буде нижчим ніж по відповідній галузі, то це означає про вірну маркетингову стратегію, якщо навпаки, то вона потребує коригування як в напрямку підбору найменш ризикових галузей для кредитування, так і вибору найбільш привабливих позичальників в середині самих галузей.

Розрахунок галузевої структури кредитного портфелю банку може здійснюватись за всім спектром галузей

¹ Розрахунки зроблені автором за даними [4, с. 114, 115].

економіки, або за виключенням тих галузей, де банк не планує здійснювати свою діяльність. Подальше порівняння оптимальної структури кредитного портфелю з його реальною структурою в конкретному банку дає можливість визначити відхилення та провести детальний аналіз їх причин.

Припустимо, що банк має однорідну структуру кредитного портфелю: будівництво – 33 відсотки, торгівля – 33 відсотки, транспорт – 33 відсотки і кредитує тільки ці 3 галузі. Порівняно з розрахунковою оптимальною структурою відхилення складають: будівництво – –3,1 відсотка (30,2 – 33,3), торгівля – + 15,1 відсотків (48,4 – 33,3), транспорт – –11,9 відсотка (21,4 – 33,3). Підвищений ризик несуть негативні відхилення в кредитуванні будівництва та транспорту. Наприклад, якщо в грошовому обчисленні банк вклав в кожну галузь по 100 млн. гривень, то негативне відхилення по будівництву склало б 3,1 млн. грн. (100х3,1 %), транспорту та зв'язку – 11,9 млн. грн. (100х 11,9 %). Сумарне негативне відхилення 3,1+11,9 = 14,0 млн.грн.

Наступним кроком є визначення співвідношення цього сумарного відхилення до капіталу банку. Для цього слід визначити межу галузевого ризику відносно капіталу. Її орієнтиром можуть бути розрахунки по банківській системі в цілому. За трьома галузями, що аналізуються, структура кредитного портфелю банківської системи України на 1 вересня 2006 року була наступною: будівництво – 8910 млн. грн. (12,9 % від кредитів у ці три галузі), торгівля – 54309 млн. грн. (78,5 %), транспорт і зв'язок – 5918 млн. грн. (8,6 %). Відхилення складають: будівництво – 17,3 % (30,2 – 12,9), торгівля – –30,1 % (48,4 – 78,5), транспорт і зв'язок – 12,8 % (21,4 – 8,6). В торгівлі в грошовому вимірі відхилення складає

54309х30,1 % = 16347 млн. грн. Відносно банківського капіталу (42566 млн. грн. на 01.01.2006 р.) воно дорівнює 38,4 відсотка, що, на наш погляд, є завеликим і свідчить про підвищені ризики для банківського капіталу спрямування великих обсягів кредитних вкладень у торгівлю.

Банк може встановити граничні відхилення кредитів у певну галузь відносно капіталу банку як по банку в цілому, так і по окремих філіях в залежності від географії їх розташування та специфіки клієнттури з врахуванням прогнозів розвитку тієї чи іншої сфери економіки. Прикладом градації меж відхилень може бути наступна шкала: 0-10 % – ризик помірний, 10-20 % – середній, більше 20 % – високий галузевий ризик концентрації кредитних операцій комерційного банку.

Таким чином, визначення природи галузевих ризиків, їх апроксимація на структури кредитних портфелів банків може бути важливою складовою стратегії їх розвитку в контексті захисту банківського капіталу. Зі свого боку, Національний банк на основі досліджень рівнів галузевих ризиків може запровадити їх певні обмеження відносно обсягів регулятивного капіталу банку, в тому числі щодо кредитування населення, особливо на придбання імпортованих товарів, що ослаблює вітчизняне виробництво і фінансову систему України.

1. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. – К.: Поліграфкнига, 2000. – 512 с.; 2. Гальчинський А.С. Теорія грошей. – К.: Видавництво "Основи", 2001. – 410 с.; 3. Гроші та кредит. Підручник // Кол. авторів під кер. Савлука М.І. – К.: Вид-во КНЕУ. – 2006. – 740 с.; 4. Бюллетень НБУ. – 2007. – № 12.; 5. Матвієнко П.В. Розвиток грошово-кредитних відносин у трансформаційній економіці України. – К.: Наукова думка. – 2004. – 253 с.

Надійшла до редколегії 07.11.2007

Ю.Л. Субботович, канд. екон. наук, доц.,
Л.М. Демиденко, канд. екон. наук, доц.,
Г.В. Артамонова, канд. екон. наук, доц.

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В статті розглядаються актуальні питання реалізації бюджетної політики 2007 року.

The article is devoted of some aspects of forming Ukrainian fiscal policy.

За весь період розвитку фінансова наука запропонувала чимало теорій щодо бюджету і державних фінансів. І завжди на перше місце ставилася роль держави у процесах формування та використання бюджетних коштів. Держава розглядалася як суб'єкт, в якій кожна особистість захищає свої інтереси і трансформує їх у колективні рішення.

В умовах демократії рішення щодо бюджету приймаються в політичному процесі парламентських дебатів, коли політичні сили пропонують власні бюджетні програми. Тому необхідний певний рівень зрілості і компетентності суспільства, чи хоча б більшості учасників цього процесу щодо прийняття зважених рішень у фінансовій сфері. Популістські заходи владних структур можуть украй дестабілізувати фінансове становище у державі. Недоліки демократичного середовища мають значно менший негативний вплив на бюджетний процес, якщо у суспільстві є науково обґрунтована кінцева мета економічного розвитку.

У наукових колах України проблематика державних фінансів та бюджетної системи висвітлюється в працях вітчизняних вчених економістів: В.Л. Андрущенко, В.Д. Базилевича, В.І. Кравченка, О.П. Кириленко, А.І. Крисова-того, І.О. Луніної, І.О. Лютого, А.М. Соколовської, В.М. Федосова, І.Я. Чугунова, С.І. Юрія та інших.

Разом з тим на сьогодні залишається актуальним розробка і обґрунтування основних засад, цілей і завдань реалізації бюджетної політики в Україні, уточнення місця і ролі державного та місцевих бюджетів як інструментів вирішення соціально-економічних завдань.

Процес фінансової глобалізації висуває конкретні вимоги до національних урядів, насамперед до національної бюджетної політики, яка має бути спрямована на підвищення конкурентоспроможності держави та створення вигідних умов для ведення бізнесу, що може бути досягнуто за рахунок різноманітних чинників та інструментів.

Бюджетна політика держави – частина її економічної політики, яка здійснюється через прийняття законодавчих і нормативних актів, використання доходів та видатків бюджетів всіх рівнів, механізм функціонування бюджетної сфери та здійснення заходів державної та місцевої влади, котрі згідно із законодавством мають повноваження в бюджетній сфері відповідно до стратегічних і тактичних цілей державної соціально – економічної політики.

Важливість бюджетної політики визначається тим, що саме в ній відображена чітка взаємозалежність і первинність дії двох її складових – бюджетної системи та фінансових інститутів державної влади, які забезпечують її функціонування. Бюджетна політика в першу чергу передбачає визначення цілей і завдань, для вирішення яких використовуються фонди фінансових ре-

© Ю.Л. Субботович, Л.М. Демиденко, Г.В. Артамонова, 2008